

cistis sancto filio vestro Godnino. Audivimus enim quod, audito ejus obitu, mox velut immemor pristinæ calumniæ, sed non amicitiae, consolatore potius quam ultorem vos exhibuistis, Patrem quippe vos cognovistis, ut res exigebat, non judicem. Ideoque quod pietatis, quod charitatis est, ut vere filio pater impendere studuistis. Quid melius, quid laudabilius, quid vobis dignius agere poteratis? Sed quis hoc crederet? Vere nemo scit quæ sunt in homine, nisi spiritus hominis qui in eo est (I Cor. II, 11). Ubi est nunc illa austeritas, illa severitas, illa indignatio, quæ olim in illum lingua, vultus oculi, terribiliter ostentare et intentare solebant? Ad unum nempe nuntium de morte filii, paterna viscera commota sunt; subitoque hæc omnia, quæ simulatoria, sed dispensatoria, ac per hoc transitoria erant, disparuerunt; illa vero quæ vera erant, sed latebant, charitas, pietas, benignitas apparuerunt. Siquidem in religioso animo vestro misericordia et veritas obviaverunt sibi; et quia nimirum misericordia superabundavit iudicio, justitia et pax osculatae sunt. Nam quantum mihi videor conjiciendo videre, quid animi tunc habueritis, cum ad ulciscendam illam, quæ vobis videbatur facta, injuriam, justitiæ zelo accensa veritas se accingeret. illa quæ exemplo Joseph prudenter antea dissimulabatur misericordia, ultra jam latere non ferens, ne in hoc quidem dissimiliter ab Joseph (Gen. XLV, 1), ex abdito celatæ pietatis erupit, seque veritati adjuvans repressit motum, temperavit zelum, pacem cum justitia fecit.

2. Tunc de purissimo placidi pectoris fonte talium credo limpidissimi cogitationem rivuli ebullierunt: Quid opus est indignari? misereri potius oportet, et non oblivisci quod scriptum est: *Miseriam dico volo, et non sacrificium* (Osce VI, 6); et implere quod jussum est: *Solliciti servare unitatem spiritus in vinculo pacis* (Ephes. IV, 3), et expectare quod promissum est: *Beati misericordes quoniam ipsi misericordiam consequentur* (Matth. V, 7). Alioquin num filius meus erat iste? quis vero irasci filio potest? Nisi forte tunc tantum filius fuit, dum mecum fuit, et non etiam cum me deseruit. Sed nunquid quia corpore ad tempus recessit, etiam

quæ dicitur Aquiscinctus, a viris illustribus Sichero ac Waltero, sub Gerardo II Cameracensi præsule, ad cuius dioccesim tunc locus ille pertinebat. Vide Aub. Miræum in Chronico Ordinis sancti Benedicti, cap. 68. Porro congregationi Cluniacensi Aquiscinctini monachi se aggregarunt, ejusque reformationem susceperunt anno 1110, uti refert Iperius in Chronico sno Bertinensi. « Anno Domini millesimo centesimo decimo, monasterium Aquiscincti ad religionem reparatum est et reductum per dominum Lambertum abbatem nostrum, cum ex monachorum dissensionibus nactus esset opportunitatem, monachis Aquiscincti inter se tumultuantibus, in tantum, ut suum abbatem expellentis deponerent. Hoc itaque dominus Lambertus considerans, per secretos internuntios, illos induxit ut virum venerabilem, moribus egregium, et prudentia facundiaque decoratum, sibi sumant in abbatem, quo collapsa eorum ecclesia relevetur. Et eis nominari fecit dominum Alvisum

animo recedere potuit? aut forte vel ipsa mors eum mihi poterit auferre? Itane localis corporalise necessitas animorum sese amantium libertatem angustat? Certus sum quia nec locorum distantia, nec corporum vel mors vel absentia disjungere poterit quos unus spiritus vegetat, una charitas ligat. Denique, si justorum animæ in manu Dei sunt (Sap. III, 1), profecto et qui jam in ipso, deposita carne, quiescunt, et qui ipsi adhuc in carne non secundum carnem militamus, simul procul dubio sumus. Meus ergo erat vivus meus erit defunctus, meum in patria recognoscam. Si quis est qui de manu Dei possit eruere, et a me illum separare valebit.

3. Itaque pro filio quidem vestra vobis affectio satisfecit; sed de nobis, pater, quid erit? quæ, inquam, de nobis digna vobis satisfactio placebit, quibus utique pro grandi injuria imponitis quod, a vobis recedens, a nobis receptus sit? Quid dicam? si dixerò: Non recepimus (quod utinam sine peccato dicere possem), mentior plane; si dixerò, Recepimus quidem, sed juste, excusare me velle videor. Sed tutius respondebo, Peccavimus. Verumtamen quantum? Non ad defensionem dico: a quo enim ille non reciperetur? quis, inquam, sanctum illum aut pulsantem repelleret, aut susceptum expelleret? Quis vero scit si de vestra abundantia nostram Deus voluerit supplere inopiam, ut scilicet unum de multis, qui forte apud vos religiosi tunc erant, ad nos dirigeret, nobis quidem ad solatium, sed nihilominus vobis ad gloriam? Filius quippe sapiens gloria est patris (Prov. X, 1). Denique non eum prævenimus sollicitando, non circumvenimus attraheundo, quo vos desereret, vel ad nos veniret: quin potius rogantem, pulsantem, supplicentem non prius, Deus scit, consensimus recipere, quam remittere ad vos tentavimus. Non autem eo acquiescente, ejus nos importunitati vix tandem acquievimus. Hominem ergo religiosum, peregrinum, solum, si culpa est quod suscepimus et ita suscepimus, non erit vobis indignum semel tantum commissam culpam, talemque culpam dimittere; cui etiam fas non est ne usque quidem septuagies septies peccantibus in vos veniam negare (Matth. XVIII, 22).

4. Ut tamen noveritis quam non leviter seu nemonachum nostrum reformatum, ecclesiæ Santi-Vedasii tunc intendentem. Igitur Aquiscinctenses monachi Alvisum instinctu Lamberti abbatis nostri in suum abbatem elegerunt, qui consilio et auxilio ejusdem Lamberti, eandem ecclesiam reformavit, et in spiritualibus ac temporalibus sic exaltavit, ut ejus nomen celebre fieret ubique, et idem Alvisus tandem eligeretur in episcopum Atrebatensem. Hactenus Iperius. Porro hujus monasterii fama ac gloria plurimum toto orbe crevit a gymnasio Aquiscinctino, quod in Duacena academia excitavit Joannes Leclercus, hujus loci abbas dignissimus, et Patribus societatis Jesu, raro sed præclaro exemplo, tradidit. Vide Jacobum Bonfrer, societatis Jesu theologum et insignem Scripturæ interpretem, Dedicat, in Pentateuchum. Alvisus, de quo item mentio infra in epistola 66, Atrebatensem Ecclesiam cui paret Aquiscinctum, episcopus rexit. Ad eum hoc nomine scripta epistola 395.

172

gligenter, imo quam non impune feramus quod unquam Reverentiam vestram quoquo modo offendimus, sæpe Deum testor, quod corpore non possum, mente ad vos supplicii transeo, sæpe genibus flexis humiliter satisfaciens, vobis adstare me video. Utinam ipse qui id mihi fortasse inspirat, vobis quoque Spiritus sentire faciat quam flebilis, quam miserabilis, tanquam præsens, ad genua usque vestra descendendo! quam frequenter nudus humeros, virgasque in manibus gestans, et quasi ad vestram jussionem vapulare paratus, peto veniam, gratiam tremebundus exspecto! Hæc qualiter vobis, Pater, accepta sint, vestro, si vos non gravat, citius scire flagitamus rescripto; ut, si satis, jam securi de indulgentia consolemur; si quo minus, magis (ut dignum est) humiliemur, et amplius aliquid a nobis si possumus, exigamus, quo dignius satisfacere debeamus. Valete.

67 EPISTOLA LXVI.

AD GAUFRIDUM ABBATEM SANCTI-MEDARDI (193).
Operam ejus requirit in reconciliando sibi abbate Alvisio: solatur eundem in tribulationibus.

Domno GAUFRIDO abbati Sancti-Medardi, frater BERNARDUS ecclesiæ Claræ-Vallis ordinator incompositus, salutem, et non in via.

Primo precor ut præsentem litteras domno abbati Aquiscincti monasterii dirigere non graveris. Deinde ut, ad id quod portant, pro absente amico præsens

(193) Scripta circa annum 1129. Editi ac scripti præter unum (quos quidem viderimus) omnes habent, S. Theoderici; at legendum, S. Medardi, ut in codice Corbeiensi, ex quo sequentem inscriptionem (quæ aliis deest, præterquam in Spicilegio tomo 3), restitimus: *Domno* etc. Et quidem licet utrique cœnobio, nempe S. Medardi apud Suessionas, et S. Theoderici prope Remos, successive præfuerit Gaufridus; abbas tamen S. Medardi erat tum, cum hæc epistola scripta est. Scripta est autem (ut ex epistolarum serie intelligitur) ante annum 1131 quo evectus est Gaufridus in episcopatum Catalaunensem ex abbacia S. Medardi, cui ab anno 1119 præfuerat post annos octo regiminis apud S. Theodericum.

Procurante sancto Bernardo, qui electus acquiescere noluit, in sedem Catalaunensem suffectus est anno 1131 in locum Herberti, non post dedicationem ecclesiæ Santi-Medardi, ut tradit Albericus in Chronico, Idibus Octobris ejus anni ab Innocentio factam; sed ante illam, ex Chronico Sancti-Medardi, ubi « prædictus Papa, ante dedicationem ecclesiæ prædictæ, Odonem abbatem ecclesiæ Beati-Medardi, nolente sed contradicente episcopo Suessionensi, Aurelianus benedixisse perhibetur pridie Kalendas Octobris. » Obiit, teste Alberico, anno 1143, et quidem sexto Kalendas Junii, ut Sancti-Theoderici Necrologium testatur his verbis: « Sexto Kalendas Junii obiit Gaufridus noster abbas, Catalaunensis episcopus. » In serie vero anniversariorum notatur, « ipsum tres præbendas in Refectorio legasse in elemosynam pro se et pro Adalberone Remensi archiepiscopo, qui ibidem monachos restituit. » Exstat epistola Gaufridi ad Petrum Venerabilem in Bibliotheca Cluniacensi, ipsiusque Petri ad eundem rescriptum, in quo eum vocat « Cluniacensis, imo divini Ordinis, per totam Franciam primum disseminatorem, auctorem, provectorem, inveterati draconis de tot monasteriorum cubilibus expulsorem, diuturni somni et monastici torporis excitatorem de duobus alterum » (Bernardus alter, imo primus

salagas cum venerit locus. Neque enim cujuslibet, nedum tanti patris, justum injustumve adversum me debeo scandalum dissimulare; quod quam non faciam, loquens potius quam scribens, ei aperire forsitan potuissem. Nam solet in talibus acceptior esse sermo vivus quam scriptus, et efficacior lingua quam littera. Oculi quippe loquentis fidem faciunt dictis; nec ita potest affectum exprimere digitus, quomodo vultus. Nunc autem, quia absens per me non possum, per te satisfacio quantum possum. Rogo ergo te, et iterum rogo, ut de regno Dei, quod est videlicet intra nos, scandalum auferas, dum salubriter potes; ne si (quod absit!) usque ad angelos, qui utique in fine sæculi in id ministerii deputandi sunt (Marc. XIII, 27), perduraverit rancor, necesse sit irrevocabiliter aut ambos aut alterum a nobis de medio tolli. Unde autem ad me tu jamdudum scripsisti, conquerendo super tribulationibus vestris, scitis quia juxta est Dominus his qui tribulato sunt corde. De ipso confidite, quia ipse vicit mundum. Ipse scit inter quos habitatis et in conspectu ejus sunt omnes qui tribulant vos. Ipse exaudiet vos in abscondito tempestatis, qui nunc probat ad aquas contradictionis. Valete.

EPISTOLA LXVII.

AD MONACHOS FLAVIACENSES (194).

Susceptionem B. monachi tuetur, tanquam de ignoto

erat), « quos non fictæ charitatis vertice totius Galliæ Belgicæ amicis præponendos non tantum crederet, sed et publice prædicaret. Præclara certe elogia, quæ tandem his verbis ita concludit: « In ultimo fratrem domni Garnerii subprioris nostri, charissimi mei, ita vobis commendo, ut cum labore vestro probus, sapiens, litteratus factus fuerit, nobis eum, sicut de altero fecistis, reconsignetis. Ex quibus colligere est, Gaufridum doctrinæ et sapientiæ laude conspicuum, instituendæ juventutis cum ipso episcopali munere operam suscepisse. Sub eo apud Suessionas habitum est generale monachorum Ordinis nostri capitulum de quo in epistola 91. Interfuit concilio Senonensi anno 1140; et in epistola synodali ad Innocentium directa, quæ est inter Bernardinas 194, tertius nominatur.

(194) Ita legendum cum purioribus manuscriptis; non vero *Flaviacenses*, ut perperam volunt Horstius et alii nonnulli, quod ex ipsius contextu epistolæ tribus argumentis manifeste refellitur. Primo namque sanctus Bernardus asserit quod eorum ad quos scribit, « non habitationis, non religionis ac conversationis usque ad hoc tempus vel tenuem notitiam habuerit, sed nec aliquam aliquando mentionem sibi de ipsis factam » fuisse meminerit. Deinde, « Multis, » inquit, « terrarum spatiis, e diversis provinciis, et dissimilibus linguis ab invicem distamus. » Postremo denique, « Nec solum, » ait, « episcopatibus propriis absumus, sed etiam in eodem archiepiscopatu non degimus. » Quæ omnia Flaviniaco non posse competere clarius est, quam ut probatione indigeat. Est enim Flaviniacum oppidum in Burgundiæ ducatu, Fontanis, unde Bernardus originem traxit, vicinum, nec multum distans a Clara-Valle, habens olim monasterium Ordinis sancti Benedicti, diocesis Eduensis sub metropoli Lugdunensi, sicut et Clara-Vallis, pretiosis sanctæ Reginæ reliquiis illustratum. Restituendum itaque, *Flaviacenses*; sumpta denominatione a Flaviano, qui vicus est diocesis Bellovacensis ad Eptam fluvium, in quo

sibi hactenus monasterio, et justas ob causas discedentis

Domino H. Patri Flaviacensis (195) ecclesie, et fratribus qui cum eo sunt, fratres qui in Clara-Valle sunt, salutem.

1. Lectis litteris vestris, vestram Reverentiam propter quemdam monachum qui apud nos est, contristatam cognovimus. De qua vestra tristitia nos quoque contristati sumus, timentes ne non sit illa tristitia, de qua quibusdam dicebat Apostolus: *Contristati enim estis secundum Deum* (II Cor. VII, 9). Nam si secundum Deum esset, non usque adeo vos commovisset, ut nos, etsi vobis ignotos, fratres tamen vestros, et si placet amicos, quos necdum vel præsentes verbo conveneratis, vel absentes scripto præmonueratis, hac prima vice tam subito, tam acriter argueretis. Miramini, ut scribitis, quod fratrem Benedictum (196) suscepimus; minamini nisi eum vobis cito restituerimus. Proponitis nobis de Regula, de noto monasterio monachum non suscipiendum (Reg. S. Benedicti, cap. 61), pro constanti scilicet habentes vestrum non esse ignotum. Sed quid si aliis notum, dummodo nobis ignotum sit? Etsi enim, ut verba ipsa **68** vestra ponam, religionis vestrae se adeo fama effuderit, ut etiam Romæ ecclesie vestrae habeatur notitia, nos tamen, qui utique multum citra Romam positi sumus, nescio quo pacto ita præterit, ut ne uniusquidem vestrum, abbatis scilicet vel monachorum, non ipsius vestrae habitationis, non religionis ac conversationis, usque ad hoc tempus vel tenuem notitiam habuerimus, sed nec aliquam aliquando mentionem nobis de vobis factam fuisse meminimus. Nec tamen mirum, quia et multis terrarum spatiis, et diversis provinciis, et dissimilibus linguis ab invicem distamus; nec solum episcopatibus propriis absumus, sed etiam in eodem archiepiscopatu non degimus. Putamus autem quod non de cuicumque notis, sed tantum de nobis notis monasteriis monachos suscipere prohibemur; alioquin, cum nullum monasterium sit quod alicui notum non sit, nullum nobis reliquitur de quo quis regulariter suscipiatur. Quomodo ergo illud implebitur quod a beato Benedicto vel præcipitur vel permittitur, peregrinum

a beato Geremaro conditum est nobile Benedictinorum cœnobium sub annum 650, unde nonnunquam Flaviacum, passim vero Sancti-Geremari de Flaviaco, appellabatur, quod spectat ad nomen abbatis Flaviacensis æoc grammate decurtatum, *Domno H. Patri Flaviacensis ecclesie*, etc. exprimentum esse puto Hildegarium I, qui ab anno 1106 usque ad annum 1123 Flaviaco præfuisse memoratur in vulgato indice Acheriano ad Guibertum. Verum cum ad annum saltem 1126 pervenisse colligo ex serie harum epistolarum. Sunt qui Hugonem hoc loco notent, sed perperam, Duo quidem leguntur ejus loci abbates. Hugonis nomine; sed primus desiit anno 1100, secundus Hildegario II successit anno duntaxat 1172, uterque proinde longe extra sancti Bernardi calculum. Porro ex eodem cœnobio viri doctrina et pietate insignes prodierunt, ex quibus Radulfus. Levitici interpres, circa annum 912, multique alii deinceps, maxime præfati Hildegarii tempore flo-

videlicet monachum non solum debere suscipi ad habitandum pro hospite, quanto cupit tempore, sed etiam inventum utilem suaderi ad manendum omni tempore? (Reg. S. Benedicti, cap. 61.)

2. Quanquam tamen nos aliter erga prædictum fratrem egerimus. Nam cum veniens se suscipi a nobis humiliter postularet, primo quidem repulsus, deinde admonitus est ut ad monasterium suum rediret. Sed ille non acquiescens, in viciniam nobis eremum se contulit, ibique septem ferme menses, nullam interim calumniam passus, quiete habitavit. Sed cum sibi tutum non crederet quod solus degeret, post primam repulsam, idipsum quod prius a nobis requirere non erubuit. Rursus nos admonentes eum de reditu, cum causam suæ ab eo discessionis inquireremus: « Abbas, inquit, meus habebat me non monachum, sed medicum (197). Cogebat servire, imo ipse serviebat per me, non Deo, sed sæculo, quando, ne sæcularium malevolentiam incurreret principum, mederi me compellebat etiam tyrannis, raptoribus, excommunicatis. Quod animæ meæ periculum cum et nunc privatim nunc palam suggestissem, nec profecissem, quorundam tandem sapientium, virorum consilio fretus, fugio meam damnationem, non congregationem, perdicionem, non religionem. Consulite salutem quærenti, aperite pulsanti. » Cujus nos videntes constantiam, audientes causam, et nullam contra eum calumniam, annuimus introitum, probavimus susceptum, adstrinximus probatum, tenemus professum. Nec intrare compulimus, nec exire cogemus. Quamvis si eum eiecimus, ad vos (ut ipse asserit) non rediret, sed magis se adhuc a vobis elongaret. Desinite ergo, fratres, desinite tam indebitis innoxios læcessere jurgiis, et cassis scriptitationibus inquietare: quia nec cumulatis etiam contumeliis provocari poterimus ut vobis, nisi quod reverentia est, respondeamus, nec minis exterreri quominus monachum teneamus, quem regulariter suscepisse nos credimus.

69 EPISTOLA LXVIII.

AD EOSDEM.

Unde supra.

Reverendis fratribus Flaviacensibus, abbati II. ruere, quos inter Guibertus, exinde in abbatem Novigenti prope Codiciacum assumptus, velut sidus eminebat; ut non immerito Flaviacenses in sua ad Bernardum epistola, ut hic ipse testatur, monasterii sui famam Romam usque diffusam gloriarentur.

(195) Ita legendum, non, *Flavinianensis*; ut constat ex momentis in nota modo præcedenti expocitiis.

(196) In editis, *G*; at in scriptis non paucis *B*. Nomen integrum, *Benedictum*, exhibet codex Corbeiensis optimæ notæ, ex quo etiam sequentis, epistolæ inscriptionem præter alias restituumus.

(197) Medicos olim agebant et clerici et monachi. De clericis id probat Christianus Lupus in notis ad varias epistolas concilii tum Ephesini, tum Chalcedonensis, p. 100 sq. Monachorum item varia exempla suppetunt, quorum unum insigne est apud Lupum Ferrariensem, in epistola 72, de Didone abbate Senonensi. Utrisque medicina recentiori jure interdicta.

cæterisque omnibus fratribus, frater BERNARDUS, die gemo, frustra suspirans et dicens cum Propheta: *Vultum tuum, Domine, requiram* (Psal. xxvi, 8): et illud: *Quando veniam et apparebo ante faciem Dei?* (Psal. xli, 3.) et: *Ostende nobis faciem tuam, et salvi erimus* (Psal. lxxix, 4).

1. Modestiae quidem vestrae erat, o boni fratres, super querimonia vestra priori nostra satisfactione contentos esse debere, et jam ab immeritorum infestatione quiescere. Sed quia prioribus malis pejora junxistis, et rursus nobis jurgiorum seminaria transmisistis (quæ absit ut germinet! sicut nec priora germinarunt in nobis), ne tamen, non respondendo, culpam, quæ non est, agnoscere videamur, hoc etiam secundo ad ea quæ procaciter objicitis, veraciter respondemus. Hæc tota nostra culpa est, quantum aestimamus, hæc grandis illa injuria quam vobis fecimus, quod monachum, solum, peregrinum, pauperem, miserabilem, animæ suæ periculum fugitantem, salutem suam sollicitè quærentem, pulsantem, supplicentem suscepimus; seu quod talem, taliter a nobis susceptum, denuo sine causa non eiecimus, ut, quod ædificavimus iterum destruentes, prævaricatores nos constituamus. Hinc Regulae, hinc canonum, hinc ipsius naturalis legis transgressores jadicamur. Opponitis enim indignantes, cur vestrum et a vobis excommunicatum nobis sociare præsumpsimus, quod utique ab alio pati nolumus. Sed de excommunicatione quid respondebimus, quando vos inde vobis satisfacitis pro nobis, scientes procul dubio prius a nobis fuisse receptum, quam a vobis excommunicatum? Cum autem prius susceptus, dum tamen regulariter, fuerit, profecto non jam in vestrum, sed in nostrum vestrae maledictionis sententiam intorsistis; quod si recte factum sit, vos videritis.

2. Restat igitur sciendum, et hoc tantum quæritur inter nos, an rationabiliter susceptus fuerit. Et vos quidem, quoniam de ignoto monasterio monachum regulariter posse suscipi negare non potestis, vestrum nobis notum esse contenditis. Negamus, et non creditis. Verum si non creditis simpliciter negantibus, credite vel jurantibus. In veritate, quæ Deus est, vobis dicimus: nec novimus vos, nec noscimus, ignotorum scripta suscepimus, ad ignotos rescripsimus. Sensimus quidem stimulationes et inquietationes vestras, sed necdum stimulos et inquietatores ipsos agnovimus. Vos tamen ad convincendum nos de simulata ignorantia invictissimum argumentum inducitis, non posse videlicet ignotos esse nobis, quorum et abbatis scilicet et ipsius monasterii nomen in nostris posuimus litteris; quasi mox ut rerum vocabula scimus, etiam res ipsas noverimus. Multum ergo valet mihi Michaelis, Gabrielis, Raphaelis nomina nosse, quando ex solo auditu vocabulorum, etiam de ipsorum beatorum spirituum cognitione jam beatus sum. Non medio-criter, inquam, profeci quia didici ab Apostolo paradysum et tertium cœlum nominare, si, etiam non raptus cum Apostolo, solis ex nominibus secreta cœlestia jam novi, et audiivi ineffabilia verba quæ non licet homini loqui. Stultus ego, qui jam sciens nomen Dei mei, nescio quid adhuc superflue quoti-

die gemo, frustra suspirans et dicens cum Propheta: *Vultum tuum, Domine, requiram* (Psal. xxvi, 8): et illud: *Quando veniam et apparebo ante faciem Dei?* (Psal. xli, 3.) et: *Ostende nobis faciem tuam, et salvi erimus* (Psal. lxxix, 4).

3. Sed quid est quod vobis facimus, quod nobis fieri nolumus? Hoc nos utique nolle putatis, ut quis a nostro monasterio discedens monachus, in alio suscipiatur. Utinam omnes nobis commissos, sine nobis salvare possentis! Si quis de nostris ad vos majoris perfectionis gratia et arctioris vitæ desiderio convolverit, non solum non causamur si ei in tali studio consulitis, sed et multum precamur ut hoc faciatis; nec offensos nos conqueremur, sed valde in hoc adjutos esse fatebimur. Negatis deinde quod de vobis audieramus, vestro scilicet jussu vel assensu fratrem B., quamdiu fuit apud vos, in medicinali arte sæcularibus deservisse; ipsumque, qui hoc dixit, falsitatis arguitis. Si mentitus sit, nescimus; ipse viderit; sed hoc scimus, quia sive per se ipsum, ut vos fatemini, sive per vos, ut ipse testatur, hæc fecerit, in magno interim periculo fuit. Quis vero tam inhumanus, qui sic periclitanti non succurreret si posset, non consuleret si nosset? Attamen si, ut asseritis, non compulsus obedientia, sed proprii quæstus cupiditate ac vagandi curiositate, hac illacque artem suam venditans discurrebat, quid causæ existitit quod a vobis discessit? An quia jam tandem censuræ pastoralis districtione non ei licebat quod ante licuerat? Cur igitur cum jam apud nos esset, volentes eum revocare, ad persuadendum de reditu promisistis ei quietem in claustris, nisi quia hoc velle hominem noveratis, hoc quæsisse meministis? At ille, jam adepto apud alienos quod non potuit inter suos, ne certa pro incertis desereret, tenuit quo jam fruebatur, spernens quod sero sibi offerebatur.

4. Desinite itaque, fratres, desinite fratrem sollicitare, de quo non valde necesse est vos sollicitos esse, nisi forte, quod absit! quæ vestra, non quæ Jesu Christi sunt, quærat, et magis vestrum de illo solatium, quam ejus salutem diligatis. Nam cum semper apud vos gyrovagus fuisset, et, ut scribitis, contra suum propositum et abbatis imperium, in proprios usus quod de arte sua conquirebat expenderet, gaudeat qui eum diligit, quod apud nos Deo miserante sanatus sit. Testimonium enim ei perhibemus quod nusquam modo aliqua occasione vagatur, sed quiete perseverans in monasterio, pauper inter pauperes sine querela conversatur, primam fidem, quam quidem apud vos promisit sed non tenuit, non irritam, ut dicitis, faciens, sed ratam integramque custodiens, morum utique conversione, et obedientissima conversatione, sine qua sese fallit qui de loci stabilitate confidit. Rogamus vos, fratres, ut quiescat jam indignatio vestra, et desinat inquietatio nostra. Sin autem, facite quod vultis, scribite ut vultis, persequimini quantum vultis: charitas omnia suffert omnia sustinet. Nobis autem decretum est ex hoc

jam vos pure diligere, reverenter suspicere, familiariter colere.

EPISTOLA LXIX.

AD GUIDONEM ABBATEM DE TRIBUS-FONTIBUS (198). *Guidonem, qui incuria ministrantium in consecratione calicis erraverat ob defectum vini, instruit.*

1. Unde te contristatum cognovimus, contristatum quidem te esse laudamus, sed si non nimis. Contristatus enim, nisi fallor, quomodo ait Apostolus, *secundum Deum* (II Cor. VII, 9); nec dubium est huiusmodi tristitiam tuam converti quandoque in gaudium. Itaque, dilectissime, irascere, et noli peccare. Peccabis autem non minus nimis irascendo, quam omnino non irascendo. Siquidem non irasci ubi irascendum sit, nolle emendare, peccatum est: plus vero irasci quam irascendum sit, peccatum

(198) Fuit is secundus abbas Trium-Fontium, jam laudatus in epist. 63. Anno 1129 successerat Rogerio primo abbati, de cuius obitu in epist. 71. Primum abbatem fuisse Rogerium legimus in Vita sancti Bernardi, lib. I, cap. 13, cui, anno sequenti cum Bernardo et Hugone Pontiniacensi, concilio Trecensi interfuit, postea vero Ordinem suum quatuor monasteriorum fundatione, nimirum Caladiæ, Castellionis in diocesi Virdunensi, Auræ-Vallis in Treverensi, Alti-Fontis in Catalaunensi, non parum promovit et ampliavit. Porro Trium-Fontium cœnobium, prima filia Claræ-Vallis, agente Guillelmo de Campellis episcopo Catalaunensi, ut testatur Guillelmus abbas Sancti-Theoderici, Vitæ sancti Bernardi libro I, cap. 13, in sua diocesi constructum est anno 1118, cuius quidem primordia, nonnihil adhuc obscura, lubet paulisper illustrare. In Actis episcoporum Catalaunensium recitatur Charta Bozonis episcopi septimi a Guillelmo, qua partem silvæ Luis ab Alardo, aliisque Sancti-Salvatoris canonicis regularibus contraditam, condendo monasterio impensisse testatur. Sic enim habet: « Nihil æque securitatem parit in longinquum, quam cum ea quæ piis et fidelibus donantur ecclesiis cura diligenti traduntur litteris. Ideoque ego Bozo, Dei grata Catalaunensis episcopus, notum facio omnibus tam presentibus quam futuris, quod Hugo, comes Trecensis, illam divisionem silvæ, quæ dicitur Luis, quam jussit fieri per Petrum Vitriaci præpositum, et per majores ejusdem silvæ, id est Milonem de Sera, Walterum, Vierdum et alios, Alardo sacerdoti, cæterisque confratribus in Oratorio Sancti-Salvatoris, quod in eadem parte situm est, canonicè et regulariter vivere volentibus, in manibus Willelmi, Catalaunensis Ecclesiæ episcopi, dereliquit; Alardo præcipiens ut quod ab eo postulabat, a confratribus Compendiensi ecclesiæ exciperet; et quod ipsi concederent, episcopus sibi confirmaret. Hæc autem omnia habitatores loci illius per munus Willelmi episcopi Catalaunensis dederunt Bernardo abbati Claræ-Vallis, concedente Hugone comite, ad abbatiam construendam, quod et factum est. » Et quo vides non tam Guillelmum, quam Hugonem comitem, de quo supra actum est in notis ad epistolam 31, censeri debere Trium-Fontium fundatorem. Quod vero additur de concessione confratrum Compendiensium, quid inde actum sit, discimus ex litteris sequentibus, ex Archivio monasterii Compendiensis primum erutis:

In nomine sanctæ et individue Trinitatis, Guafri-dus, sanctæ Compendiensis ecclesiæ decanus, Joannes cantor, nosque simul ejusdem loci fraternitas universa, tam futuris quam presentibus cunctis volumus innotescat quia domini regis Ludovici, ejusque conjugis reginæ Adelaidis, atque comitis Theobaldi,

peccato addere est, Quod si malum est peccatum non emendare, quomodo malum non erit augmentare? Si ex rerum eventibus reatum penderet iudicium, non foret culpanda tua etiam ingens tristitia, ubi nimirum constitisset quod ingens fuisset et culpa. Tanto quippe culpa gravior, quanto res sacrior appareret. Nunc vero quia rerum causa, non materia, nec exitus actuum, sed intentionis propositum culpas discernit et merita, dicente **71** Domino, *Si oculus tuus simplex fuerit, totum corpus tuum lucidum erit; si nequam, totum corpus tuum tenebrum erit* (Matth. VI, 22, 23), in tui quoque examinatione commissi, non tam, ut arbitror, sacrorum est attendenda majestas, quam propria intentio discutienda. Porro ego et Prior noster multum rem ipsam et intra nos pensantes, et inter nos conferentes,

nec non virorum venerabilium Goisleni Suessionensis, Guafriidi Carnotensis, Guarini Ambianensis episcoporum, dominique Claræ Vallensis abbatis petitionibus, locum quemdam, qui Tres-Fontes vocatur, in silva, Luis, quæ tota de jure nostræ est ecclesiæ, fratri Guidoni abbati et monachis cum eo ibidem Deo servientibus inhabitandum concessimus. Quod ne longæva temporum vetustate a memoria tolleretur, litteris fecimus assignari. Placuit itaque nobis ut terram illam, et nemus, et quidquid de terra ecclesiæ nostræ, ubicunque jaceat in eadem silva, salvis aliorum terminis, ulterius eis accesserit, dicti mochi possiderent... et quidquid in ea nostri juriserat, libere et quiete perpetualiter obtinerent... Firmatum est igitur hoc presentis chirographo, firmatum est et sigillo, signisque personarum quæ adfuerunt ad posteriorum notitiam roboratum, scilicet Goisleni Suessionensis, scilicet Guafriidi Carnotensis, scilicet Guarini Ambianensis episcoporum, scilicet Bernardi Claræ Vallis abbatis, scilicet Guafriidi decani, scilicet Joannis cantoris, scilicet Odonis et Haimonis præpositorum, scilicet Rainardi abbatis Sancti-Bartholomæi, scilicet Theoderici abbatis Sancti-Eligii Noviomensium. Actum Compendii in publico capitulo, anno ab Incarnatione Domini millesimo centesimo tricesimo.

Ex quibus cernitur illorum temporum fides, ut concessio ab Hugone facta, sine litteris in annum 1154, quo Bozo episcopus regere cepit Catalaunensem Ecclesiam, vigerit, simulque donatio Compendiensium annos a monasterii fundatione duodecim. Ex abbatia Trium-Fontium processisse perhibetur. ut jam diximus, abbas Alti-Fontis, in eadem diocesi Catalaunensi sita, de cuius incremento has ab illustrissimo hujus loci abbate de Noaliis accepimus:

In nomine sanctæ et individue Trinitatis, B. (Bozo) Catalaunensis episcopus. Presentibus et futuris notum fieri volumus quod Theobaldus, digne reverendus abbas Dervensis, communi totius capituli sui assensu, interventu summæ religionis viri abbatis Bernardi Claræ-Vallensis, pro amore Dei concessit ecclesiæ de Alto-Fonte, existente ibidem Guarino abbate, omnem partem quæ ad ecclesiam Dervensem pertinet, de decimis eorum quæ propriis aratri operabuntur in parochia de Alta-Villa. Actum est hoc in presentia abbatis Claræ-Vallensis, abbatis Theobaldi Dervensis, Araldi abbatis Sancti-Urbani, Guarini abbatis de Alto-Fonte, Amaluci monachi, Joannis conversi ejusdem loci. Ut autem hoc donum ratum et inconvulsum permaneat, presentem paginam sigilli nostri impressione per manum Manni cancellarii nostri firmari præcepimus.

Alia est abbatia Trium-Fontium, seu sanctorum Vincentii et Anastasii ad Tres-Fontes prope Romam.

tuam quidem ibi deprehendimus ignorantiam, ministrantium quoque negligentiam, sed plane nullius malitiam. Et certe optime nosti nullum esse bonum, nisi fuerit spontaneum. Malum ergo poterit esse magnum, quod constat voluntarium non fuisse? Alioquin si quod fit a non volente, bonum quidem nullam gratiam, malum autem multam consequitur poenam, hoc est si circa unam eandemque causam, et malum imputatur, et bonum non suscipitur, quisquis ita sentit, asserat, si vult, quod non sapientia malitiam, sed malitia vincit sapientiam.

2. Ut tamen faciamus satis inquietiori conscientia tuæ, et ne forte malum hoc mali cuiuspiam gravioris latentis adhuc in monasterio fuerit commonitio, pro poenitentia tibi injungimus septem psalmos poenitentiales quotidie usque ad Pascha, septies prosternendo te, decantare (199), septem disciplinas accipere. In hunc modum satisfaciat et ille qui tibi ad illam Missam ministravit. De illo autem qui sibi ante apparuerat (200), et oblitus est mittere vinum in calicem, cuius et majorem in hoc aestimamus culpam, si tamen et tu ita putas, tuo arbitrio derelinquimus. Sane si sermo exiit inter fratres, et ipsi omnes singuli singulas accipiant disciplinas, ut fiat quod legitur, *Alter alterius onera portate* (Galat. VI, 2). Deinde quod comperta, sero licet, negligentia, vinum fudisti in calicem super hostiæ sacratæ particulam, laudamus, nec sub tanto articulo melius fieri potuisse putamus, arbitrantes liquorem, etsi non ex consecratione propria atque solemnè in Sanguinem Christi mutatum, sacrum tamen fuisse ex contactu Corporis sacri (201). Aiunt tamen nescio quem alium aliud sensisse scriptorem, non posse videlicet absque tribus, id est pane, vino, et aqua, hoc sacrificium esse, ita ut si quodlibet horum deesse contigerit, reliqua non sanctificentur. Sed de huiusmodi unusquisque in suo sensu abundat.

3. Ego autem pro meo fatuo sensu, si mihi idem contigisset quod tibi, vellem ad remedium mali unum e duobus egisse: aut ipsum quod fecisti, aut certe, ab illo loco ubi dicitur, « Simili modo postquam cœnatum est, » verba sancta iterasse; et sic complexse quod restabat de sacrificio (202). Neque enim dubitaverim de Corpore jam consecrato, qui utique juxta ritum Ecclesiæ didici ab ipsa quod et ipsa accepit a Domino, panem scilicet ac vinum, et simul apponere, non simul tamen ex his sacra conficere. Cum ergo prius de pane Corpus, quam de vino Sanguis more ecclesiastico conficiatur, si per oblivionem tardius quod posterius sacrandum est, apponatur, non video quid sacris ad quam abbatiam spectat electio Tuoldi abbatis, de qua in epistola 306.

(199) Id est recitare, quo sensu *decantare* passim usurpatur apud veteres. « Sanctus antistes Ambrosius, » inquit Beda in epistola ad Egbertum apud Waræum, « hoc de Fide loquens admonet, ut verba Symboli matutinis semper horis fideles quique decantent.

(200) Quidam codices, apparuerat At præferendum, puto cum plerisque, apparuerat; id est qui adverterat: Gallice, *qui s'en était aperçu*.

præcedentibus tarditas possit præripere consequentium. Puto enim quod si Domino post factum de pane suum Corpus, vini consecrationem placuisset aliquandiu intermittere, aut certe penitus omittere, nihilominus Corpus mansisset quod fecerat [al. fuerat], nec factis facienda præscriberent. Nec nego panem et vinum, aqua quidem mixtum, simul debere apponi, quin potius assero haud aliter debere fieri; sed aliud est culpæ negligentiam, aliud negare efficaciam. Aliud, inquam, est quod causamur non bene quidpiam fieri, et aliud quod mentimur nec fieri. Hæc interim de hac re dixerim et senserim, absque præjudicio vel tuæ sententiæ, si quid melius sapis, vel cuiuslibet sanius sapientis.

72 EPISTOLA LXX.

AD EUMDEM.

Docet qualis misericordia in pastore esse debeat, monetque ut sententiam in monachum transgressorem latam retractet.

Domno abbati GUIDONI, frater BERNARDUS, spiritum scientiæ et pietatis (203).

Considerans miseri hujus miserabilem conditionem, misereor quidem, sed vereor ne frustra. Neque enim non ideo mihi videor frustra misereri, quod, ipso licet remanente in sua miseria, mea tamen vel mihi non sit infructuosa misericordia. In quam utique misericordiam non propria utilitas inclinavit, sed intimis eam visceribus proximi miseria et fraternus dolor infixit. Misericordia quippe affectio est, quæ nec voluntate coercetur, nec rationi subjicitur; quando non eam in se quisque pertrahit voluntario motu [al. nutu], sed ipsa piæ mentes ad compassionem dolentium necessario cogit affectu, ita ut, etiam si peccatum esset misereri, etsi multum vellem, non possem non misereri. Potest quidem ratio vel voluntas affectui effectum subtrahere; sed nunquid ipsum affectum evellere? Discedant a me qui me consolantur, et dicunt quia oratio mea in sinu meo revertetur, dum is pro quo emissã est, nondum convertitur. Nec audio illos qui mihi blandientes afferunt, *Justitia justi super eum erit*, (Ezech. XVIII, 20), dum impius in sua adhuc impietate remoratur. Non, inquam, recipio consolationem ubi fratris video desolationem. Si ergo, dulcissime fili, tua quoque pia mens similiter affecta est, imo quia aliter affecta non est, quanquam tibi infelix iste cunctas suæ egressionis de monasterio, et denuo regressionis, regulares vices infeliciter percurrisse videtur, quia tamen ipse aliter putat, non solum patienter, sed etiam libenter audiendum est quod humiliter calumniatur, si forte tam desperatæ salu-

(201) Idem censet præter scholasticos Jacobus a Vitriaco, in Historia occidentali, pag. 427; qui auctor presentem casum proponit pag. 444. Vide Commentarium nostrum in Ordinem Romanum; vide etiam nostrum Edmundum Martene, de Ritibus monasticis, libro II, cap. 7.

(202) Vide rubricas generales Missalis, cap. De defectibus materiæ, artic. De defectu vini.

(203) Et hæc inscriptio restituta ex codice Corbeiensis, n. 553.